

Âyet

Sözlükte "açık alâmet, işâret, emâre, iz ve nişâne" demektir. Çoğulu ây ve âyât'tır. Allah'ın varlığına delâlet eden şeylere ve peygamberlerin hak olduğunu ispat eden mucizelere de âyet denir. Kur'ân'da bu kelime; aynı temel anlamları içerecek şekilde mucize (*Bakara, 2/211; Mü'min, 40/78*), alâmet (*Bakara, 2/248*), ibret (*Nahl, 16/11*), acâib iş (Mü'minûn, 23/50), delil (*Rûm, 30/20-25; İsrâ, 17/12*) ve Kur'ân âyeti (*Nahl, 16/101*) karşılığı olarak kullanılmıştır.

Kur'ân, sûrelerden, sûreler de âyetlerden oluşmuştur. Âyet, sonu ve başı belli olan, uzun veya kısa, bir harf veya birkaç kelime veya cümleden oluşan Allah'ın sözlerine denir. Her âyet Kur'ân'dır. Anlamalı en kısa âyet bir kelime olan ve "yemyeşil" anlamındaki "müdhâmmetân" dır (*Rahmân, 55/64*). En uzun âyet ise bir sayfadır (*Bakara, 2/282*). Fâtiha sûresinin başındaki besmele dâhil, Kur'ân da 6236 âyet vardır. Diğer sûrelerin başlarındaki âyetler, sûreleri birbirinden ayırmak için konulmuştur, o sûreden birer âyet değildir.

Âyetlerin son kelimelerine kendisinden sonra gelen âyeti ayırdığı için "fâsıla" (çoğulu, fevâsıl) denir. Âyetlerin sûrelerdeki dizilişi vahiy ile belirlenmiştir (tevkîfî). Âyetlerin bir kısmı Mekke'de bir kısmı da Medine'de inmiştir. Manalarının anlaşılabilirliği bakımından âyetler muhkem ve müteşâbih kısımlarına ayrılmakla birlikte (*Âl-i İmrân, 3/7*) sağlam ve güzel olma bakımından bütün âyetler, muhkem ve müteşâbihtir (*Hûd, 11/1; Zümer, 39/23*). İlk inen âyetler Alâk sûresinin ilk beş âyetidir. Son inen âyetler hakkında görüş birliği yoktur. Bakara sûresinin 278 ve 281, Nisâ sûresinin 176, Tevbe sûresinin 128-129, Nâs sûresinin 1-3 ve Mâide sûresinin 3. âyetlerinin son inen âyetler olduğu söylenmektedir.

Cem'u'l-Kur'ân

Kur'ân'ın toplanması, mushaf hâline getirilmesi demektir. Hz. Peygamber (a.s.)'e inen ayetler; ince ve yassı taşlara, kaburga kemiklerine, derilere, kağıtlara, hurma dallarına vb. şeylere yazılıyor ve muhafaza ediliyordu. Ayetler, inmeye devam ettiği için Peygamberin sağlığında Kur'ân, mushaf haline getirilmemişti.

Hz Peygamber (a.s.)'in vefatından altı ay sonra, Yemâme savaşında bir çok hafızın şehit olması üzerine Hz. Ömer'in teşvikiyle Halife Hz. Ebu Bekir, Kur'ân-ı mushaf haline getirme kararı aldı ve bu görevi, Peygamberin Kur'ân'ı vahiy meleği Cebrail'e son okuyuşunda hazır bulunan, vahiy kâtibi ve hafız olan Zeyd ibn Sabit'e verdi. Zeyd, titiz bir çalışma ile Kur'ân'ı mushaf haline getirdi ve halifeye teslim etti. Bu mushaf, Hz. Osman zamanında yine Zeyd ibn Sabit'in başkanlığında Abdullah ibn Zübeyr, Sâid ibn As, ve Abdurrahman ibn Hâris'den oluşan bir komisyon tarafından çoğaltıldı. Yer yüzündeki bütün mushaflar, bu ilk mushafların aynıdır.

Cüz

Sözlükte "parça, pay, hisse ve bölüm" demektir. İstilah'ta Kur'ân'ın otuza bölünmüş parçalarından her birine denir. Her yirmi sayfa bir cüz sayılmış, böylece Kur'ân 30 cüz'e bölünmüştür.

Kur'ân'da her cüz, ilk sayfasında cüz 1, cüz 2, diye bir şekil içine yazılarak işâretlenmiştir. Kur'ân-ı cüzlere bölmek, okuma ve ezberleme konusunda kolaylık ve takibi sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Hatim

Hatm ve hitâm sözlükte "örtmek, mühürlemek, bir şeyi tamamlayıp sonuna ulaşmak" gibi mânalara gelir. Terim olarak ise Kur'ân-ı Kerim'i, Fatiha suresinden Nâs suresine kadar tamamını yüzünden veya ezbere okuyarak bitirmeye "hatim" denir.

Kur'ân'ın tamamı kaç günde okunmalı yani kaç günde bir hatim yapılmalıdır? Bu sorunun

cevabını şu hadis-i şerif'te bulabiliyoruz:

Peygamberimiz (s.a.s), sahabeden Abdullah ibn Amr'a,

-“Kur’ân’ı bir ayda oku” buyurmuş, Abdullah,

-(*Ya Resûlüllah!*) Daha kısa sürede okumaya gücüm yeter” demiştir.

Peygamberimiz (s.a.s) öyleyse,

-“Yirmi günde oku” buyurmuştur. Abdullah,

-(*Ya Resûlellah!*) Daha kısa sürede okumaya gücüm yeter” demiştir.

Peygamberimiz (s.a.s) o zaman,

-“On günde oku” buyurmuştur. Abdullah,

-(*Ya Resûlüllah!*) bundan Daha kısa sürede okumaya gücüm yeter” demiştir.

Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s),

-“Yedi günde oku, bundan daha kısa sürede okuma” buyurmuştur.

(Ebu Dâvûd, Salât, 325, No: 1391)

Hizb

Sözlük bölük, grup anlamına gelen hizb kelimesi terim olarak Kur'ân'ın bölümlere ayrılması demektir. Sahabe döneminden beri Kur'ân-ı Kerim'i düzenli ve devamlı okuyan Müslümanlar, günlük okunacak bölümleri, sûrelerin uzunluklarını göz önüne alarak ayırmışlar, bu ayırmaya "tahzîb" (bölümlere ayırmak), her bölüme de "hizb" demişlerdir.

İlk bölüm üç suredir: Bakara, Al-i İmran ve Nisa. İkinci bölüm beş suredir: Mâide, En'âm, A'râf, Enfâl, Tevbe. Üçüncü bölüm yedi sûredir: Yunus, Hûd, Yusuf, Ra'd, İbrahim, Hicr, Nahl. Dördüncü bölüm dokuz sûredir: "İsra, Kehf, Meryem, Tâhâ, Enbiya, Hac, Müminûn, Nûr, Furkan. Beşinci bölüm on bir sûredir: Şuarâ, Neml, Kasas, Ankebût, Rum, Lokman, Secde, Ahzâb, Sebe', Fâtır, Yâsîn. Altıncı bölüm 13 sûredir: Sâffât, Sâd, Zümer, Mü'min, Fussilet, Şûrâ, Zuhurf, Duhan, Câsiye, Ahkâf, Muhammed, Fetih, Hucûrât.

Kıraat

Kur'ân-ı Kerim'i tecvîd kurallarına ve tekniğine uygun olarak okumak demektir Kur'ân-ı Kerim, üç mertebe üzere okunur: Bunlar; tahkîk, tedvir ve hadr'dır.

a) Tahkik

Sözlükte hakkını vermek, tasdik etmek ve bir şeyin hakkını artırıp eksiltmeden yerine getirme konusunda özen göstermek demektir.

Kur'ân'ı her harfin hakkını vererek, medd-i munfasılları dört elif miktarı çekecek şekilde gayet ağır bir ahenk ile okumaktır. Tahkik, hız bakımından kıratın en yavaş şeklidir. Aynı zamanda bu

okuyuş tarzına, aralarında fark olsa da “tertil” de denir.

b) Tedvîr

Sözlükte bir şeyi döndürüp çevirmek ve daire şeklinde yapmak denektir. Tecvîd ilminde, Tahkik ile Hadr arasında orta süratte bir okuyuş demektir. Bu okuyuşta medd-i munfasılları iki veya üç elif miktarı çekilir.

c) Hadr

Sözlükte bir şeyi hızlıca yapmak, acele etmek anlamına gelir. Tecvîd ilminde Kur'ân'ı en hızlı tarzda okumaya denir. Bu okuyuşta medd-i tabii, medd-i munfasıl, medd-i arız ve medd-i lînler birer elif, medd-i muttasıl ve medd-i lazımlar, 2-3 elif miktarı çekecek şekilde hızlı okunur.

Asım ve Hamza ile Nafi'nin Verş kıraatleri tahkik;

İbn Amir, Kisâî ve Halef kıraatleri tedvir;

Kâlûn, İbn Kesîr, Ebu Amr, Ebu Cafer ve Yakub kıraatleri hadr tarzında okunur.

Bunların hiçbirinde bir harf veya harekenin hakkı çiğnenecek şekilde okumak caiz olamayacağı için, asıl manasıyla tertil, kıraatlerin hepsinde şarttır.

Kıraatleri böyle tahkîk, tedvir ve hadr şeklinde kısımlara ayırmaya cevaz veren ayet, Müzzemmil suresinin, "Kur'ân'dan size kolay geleni okuyun" anlamındaki 19'uncu ayeti (*Yazır, Müzzemmil, 73/19*) ve

Peygamberimiz (*s.a.s*)

)'in şu sözüdür: “Bu Kur’ân, yedi harf üzerine inmiştir. Öyle ise Kur’ân'dan size kolay geleni okuyun” (

Buharî, Tevhîd, 53

) Peygamberimiz (

s.a.s

), “Kur’ân’ı sesinizle süsleyin” (

Ebu Dâvûd, Salât, 355, No: 1468

) sözü ile kıraatin eda ve seda açısında güzel okunması istemektedir.

Ülkemizde okunan kıraat, kıraat imamlarından Asım kîrâtının Hafs rivayetidir.

Lahn

Kur’ân’ı hatalı olarak okumaya “lahn” denir. Sözlükte kıraatte hata etmek, başkası-nın anlayamayacağı şekilde konuşmak, ırapta hata ederek konuşmak, lehçe, lûgat, dil, makam, nağme, melodi, ses ve nota gibi anlamlara gelen lahn, bir kırat terimi olarak, harfleri ve kelimeleri doğru olarak okumamaktır. Buna zelletü'l-kârî de denir.

Lahn, lahn-i celî ve lahn-i hafî olmak üzere iki kısımdır. Lahn-i celî, anlamı bozacak şekilde kelimeleri yanlış okumaktır. Mesela kelimedeki “tı-” harfini, “-dal” gibi, “z-” harfini, “z-” harfi gibi bir harfi başka bir harfin yerine okumaktır. yerine okumak lahn-i celîdir. Lahn-i hafî, anlamı bozmayacak şekilde, çekilmeyecek harfi çekmek gibi kelimenin okunuşunda yanlış yapmaktır.

Kur’ân’ı lahn ile okumak, “Kur’ân’ı tertil üzere oku” (Müzzemmil, 73/4) emrine muhalefet olur.

Meâl

Sözlükte "bir şeyin varacağı gaye, bir şeyi eksiltmek" demektir. İstilahta, Kur’ân âyetlerini her yönü ile aynen çevirme iddiası olmaksızın, başka bir dile aktarmak anlamında kullanılır. Kur’ân’ın kelime ve cümlelerini kelimesi kelimesine, hiçbir anlamını eksik bırakmadan başka bir dile çevirmek mümkün olmadığı için Kur’ân’ın başka dillere çevirisine meâl ismi verilmiştir. Bu

kelime ile yapılan çevirilerde eksik olabilir, bu anlam, âyetin, kelimenin yaklaşık manasıdır demek istenir.

Mekkî ve Medeni Sûre

Peygamberimiz (s.a.s) yirmi üç yıllık peygamberlik hayatının on üç yılı Mekke'de, on yılı ise Medine'de geçmiştir Tefsir İlminde üzerinde ittifak edilen kanaate göre, Peygamberimizin Medine'ye hicret etmesinden önceki on üç yıl içerisinde Mekke'de indirilen surelere Mekkî sureler, Mekke toprağında indirilmiş olsa bile hicretten sonra indirilen surelere ise, Medenî sureler adı verilmiştir.

Mekke'de indirilen sureler, denilebilir ki, önemli bir eğitim öğretim programını içermektedirler. Bu dönemde, emsalsiz bir eğitimci olan Hz. Peygamber'in uyguladığı mükemmel bir eğitim öğretim programıyla inananlar, insanî kimliklerinde yüceltilmiş ve onların İslâm ile özdeşleşen mümin kişilikleri derece derece geliştirilip inşa edilmiştir. Bu dönemde en fazla ve sık olarak hak-batıl, iman-küfür, tevhid-şirk, adalet-zulüm, güzel ahlâk- kötü ahlak, yükümlülükler-sorumluluklar, sevap-ceza, cennet-cehennem konuları üzerinde durulmuş ve müminlerin Hakk'a bağlılık, gerçek iman ve İslam, tevhid bilinci, hukuka saygı, adalet, güzel ahlâk, görev ve sorumluluk bilincinin kabullenilip özümsemişiyle yepyeni bir toplum, İslâm toplumu ortaya çıkartılmıştır. Medine'de indirilen surelerle de sahabedeki bu insanî kimlik ve mümin kişilik, ortamın ağır şartları ve ahkâm ayetleriyle daha da pekiştirilip sarsılmaz hâle getirildi.

Muavvizeteyn

İki koruyucu demektir. Bundan maksat, Kur'ân'ın Felak ve Nâs sûreleridir. Kur'ân'ın son üç suresi olan İhlas, Felak ve Nâs sûrelerine ise muavvizât (*koruyucular*) denir. İhlas sûresi, Allah'ı anlatmaktadır. Felak ve Nâs sûrelerinde ise; yaratıkların, karanlık gecelerin, büyücülerin, haset edenlerin, insanların göğüslerine kötü düşünceler fısıldayan cin ve insan vesvesecilerinin şerrinden insanların ilahı, meliki ve Rabbi olan Allah'a sığınılması tavsiye edilmektedir.

Peygamberimiz (a.s.), sahabeden Abdullah ibn Hubeyb'e, "Akşam ve sabah olunca İhlas, Felak ve Nâs sûrelerini üçer kere oku, onlar her şeye karşı sana yeter." buyurmuş (

Tirmizî, Deavat, 117

) Sahabeden Ukbe b. Amir, Hz. Peygamber (s.a.s.), bana her namazın arkasından Felak ve Nâs surelerini okumamı emretti" demiştir. (

Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'ân, 12; Ebu Dâvûd, Salât, 361

) Peygamberimizin eşi Hz. Ayşe (

r.a.

) diyor ki: “Hz. Peygamber (

s.a.s

), her gece yatağa girdiği zaman iki elinin avucunu bir araya getirir, sonra ellerinin içine üfler ve kul hü vallâhü ahad, kul eûzü bi rabb'il felakı ve kul eûzü bi rabbi'n-nasi surelerini okur, sonra elleriyle elini, yüzünü ve vücudunun ulaşabildiği yerlerini mesh eder ve bunu üç defa yapardı.”

(Ebu Dâvûd, Edeb, 107) “Kul hüvellâhü ahad suresi, Kur'ân'ın üçte birine denktir.” (

Tirmizî, Fedâilü'l-Kur'ân, 11

)

Peygamberimiz (s.a.s), ashabına, “Sizden biriniz her gece Kur'ân'ın üçte birini okumaktan aciz olur mu? Buyurmuş, bu, onlara zor gelmiş ve ey Allah'ın Resûlü! Hangimizin buna gücü yeter? Demişlerdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s), Kul hu vallâhü ahad Allahü's-samed, Kur'ân'ın üçte biridir” buyurmuştur.” (

Buhârî,

Fedâilü'l-Kur'ân, 13

)

Yine Peygamberimiz kendisi veya ailesinden biri hastalandığı zaman (*Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 14; Müslim, Selâm, 50-51*

) ve göz değmesine (Nesâî, İstiaze, 37; Tirmizî, Tıb, 17) karşı muavvizeteyn'i okumuştur.

Yatmadan önce üç kere muavvizâtı okumuş, eline üflemiş ve elleriyle bütün vücudunu meshetmiştir (

Buhârî, Fedâilü'l-Kur'ân, 14

).

Yukarıdaki hadislerden anlaşılan o ki; Peygamberimiz sözleri ve uygulaması ile üç surenin, üç vakitte akşam, sabah, yatmadan önce üçer defa, her namazdan sonra ve geceleyin okunmasını tavsiye etmektedir.

Kur'ân'ın konularını üç maddede toplamak mümkündür. Tevhîd yani tek Allah inancı, nübüvvet yani Allah'ın her topluma peygamber gönderdiği inancı, ahiret yani öldükten sonra cennet ve cehennem hayatı. İhlâs suresi tevhîd inancını anlattığı için bu açıdan Kur'ân'ın üçte birine denktir. Felak ve Nâs surelerinde varlıkların şerrinden Allah'a sığınılmaktadır. Bir Müslüman bu üç sureyi akşam, sabah ve uyumadan önce üçer defa, namazlardan sonra ve geceleri okursa hem imanını tazelemiş, hem de her türlü kötülükten Allah'a sığınmış, dua etmiş, Allah'ı anmış ve Kur'ân okumuş böylece ibadet etmiş olur. Hastalara ve nazar değenlere de bu sureler okunup Allah'tan şifa istenebilir.

Mufassal

Sözlükte tafsil edilmiş anlamına gelen mufassal, Kur'ân'ın sonundaki kısa sûrelere denir. Mufassal sureler 49'uncu sûreden başlar ve üç kısma ayrılır: **(a) Tıval-ı mufassal:** Hucûrât sûresinden 85'inci sûre olan Bürûc sûresine kadar 36 sûreye bu isim verilmiştir.

(b) Evsat-ı mufassal:

Bürûç'tan 92'inci sure olan Leyl sûresine kadar olan 7 sûreye bu isim verilmiştir.

(c) Kısar- mufassal:

Leyl sûresinden Nâs sûresine kadar olan 22 sûreye de bu isim verilmiştir.

Mukabele

Bir başkasının Kur'ân-ı Kerîm'i okuyuşunu takip etmek ve bu suretle hatim indirme anlamında kıraat terimi.

Sözlükte "iki şeyi birbiriyle karşılaştırmak" anlamına gelen mukâbele, Peygamberimizin Ramazan aylarında inen sure ve ayetleri vahiy meleği Cebrail'e okumasına dayanmaktadır ki buna "arza" denmiştir.

Mukabele, üç aylarda ve bilhassa ramazanlarda cami, mescid ve evlerde daha çok sabah, öğle, ikindi namazları öncesinde hâfızlar tarafından okunan Kur'an'ı takip etmek suretiyle hatim indirme geleneğine ad olmuş, zamanla hâfızların bu okuyuşları için de aynı terim kullanılmıştır.

Muhkem

Sözlükte sağlam, esaslı ve dayanıklı anlamına gelen muhkem, terim olarak, manası kolaylıkla anlaşılan, haricî bir yoruma ihtiyaç göstermeyen ve tek anlamı olan, ne anlama geldiği, ne anlatmak istediği ilk bakışta anlaşılan, manası açık ve net olan, niteliği ve içeriği (seçikliği ve açıklığı) belli olan Kur'ân'ın sarîh lafızlarına ve ayetlerine denir.

Mushaf

Bir araya toplanıp bağlanmış sayfalar demektir. Bununla maksat, Kur'ân'ın bütün sûre ve âyetlerinin yazılıp bir araya toplanmış, ciltlenmiş ve iki kapak arasına alınmış halidir. Kur'ân, Hz. Peygamberin sağlığında çeşitli malzemelere yazılmış, ancak mushaf haline getirilmemişti.

Bununla birlikte inen bütün ayetler ve sureler yazılmıştı ve hafızların hafızalarında korunuyordu. Bu korumayı yüce Allah taahhüt etmektedir: “*Şüphesiz o Zikri (Kur'ân'ı) biz indirdik. Onun koruyucusu da elbette biziz.*” (

Hicr, 15/9

) Yüce Allah, Kur'ân'ı her türlü tahriften, bir ayetinin bile zayi olmasından korumuştur. Kur'ân hem yazıyla satırlarda hem de ezber yoluyla kalplerde muhafaza edilmiştir.

“*Ona (Kur'ân'a) ne önünden ne de ardından batıl gelemes. (Çünkü O,) hüküm ve hikmet sahibi, övülmeye layık olan Allah tarafından indirilmiştir.*” (*Fussilet, 41/41–42*)

Kur'ân'ı Hz. Peygambere öğreten ve onun hükümlerini ve nasıl uygulanacağını açıklayan yüce Allah'tır: Rahman suresinde bu husus şöyle ifade edilmektedir:

“*Rahman Kur'ân'ı öğretti. İnsanı yarattı. Ona beyanı öğretti.*” (*Rahman, 55/2–4*)

Peygamberimizin sağlığında Kur'ân, bugün elimizde mevcut mushafın tertibi üzerine okunmuş ve aynı şekilde yazıyla kaydedilmiş, Allah'tan indiği şekliyle korunmuştur. Aynı şekilde vefatından sonra sahabe Kur'ân'ın yazılması, okunması, ezberlenmesi ve korunmasına gereken titizliği göstermiştir. Nitekim Kur'ân Hz. Ebû Bekr'in (r. a.) devlet başkanlığı zamanında mushaf haline getirilmiştir. İlk mushafa el-İmam (asıl) denilmiştir. Hz. Osman zamanında bu ilk nüshadan sekiz adet çoğaltılmıştır. Yer yüzündeki bütün mushaflar bu nüshalarla aynıdır.

Müteşâbih

Sözlükte benzeyen anlamına gelen müteşâbih, terim olarak; manası kolaylıkla anlaşılmayan, bir çok manaya ihtimali olup bunlardan birini tayin edebilmek için haricî bir delile ihtiyaç duyulan, ne anlama geldiği, ne anlatmak istediği ilk bakışta anlaşılmayan, manası açık ve net olmayan, niteliği (seçikliği) belli olsa da içeriği (açıklığı) belli olmayan, şaban ayında değil de ramazan ayında oruç tutulması ve namazların sayısı gibi manası akılla kavranamayan lafızlara ve ayetlere denir.

Sebeb-i Nüzûl

Sebeb-i nüzûl, iniş sebebi demektir. Kur'ân-ı Kerim'in bazı sure ve ayetlerinin, bir kısım olaylar sebebiyle inmesine bu isim verilmiştir. Her âyet için bir nüzul sebebi yoktur. Nüzul sebeplerini bilmenin yolu sahih hadislerdir. Bir olay bir çok âyetin inmesine sebep olabilir. Nüzul sebeplerinin bilinmesi, âyetlerin anlamının ve emredilen şeyin hikmetinin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Bu konuda birçok eser yazılmıştır. Şu eserleri örnek olarak zikredebiliriz: Celâlüddîn es-Süyûtî (ö.911/1505)'nin, Lübbü'n-Nükûl fî Esbâbi'n-Nüzûl'ü, Ebu'l-Ferac Abdurrahman ibn el-Cevzî (ö.597/1251)'nin, Esbâbü'n-Nüzûl'ü, Tahsin Emiroğlu'nun, Esbâbü'n-Nüzûl'ü

Secâvend

Tilâvet sırasında mâna açısından vakfetmenin gerekli veya isabetsiz olduğu yerleri belirtmek üzere konan işaretlere verilen isim.

Sûre

Sözlükte "*yüksek rütbe, mevki, şeref, binanın kısım ve katları*" anlamına gelen sûre (çoğulu süver) tefsir ilim dalında başı ve sonu belli, farklı sayıda âyetler içeren Kur'ân'ın bölümlerine denir.

Kur'ân'da 114 sûre vardır. En uzun sûresi 286 âyeti bulunan Bakara, en kısa sûresi de 3 âyeti olan Kevser sûresidir.

Sûrelerin bu günkü tertibinin Hz. Peygamber tarafından yapıldığı (tevkîfî) veya sahabenin içtihadı ile veya kısmen Hz. Peygamber tarafından, kısmen de sahabenin içtihadı ile meydana getirildiği şeklinde üç farklı görüş vardır. Her sûrenin bir ismi vardır. Bu gün dünyada mevcut bütün mushaflarda sûrelerin tertibi ve isimleri aynıdır.

Tecvid

“Tecvîd”, sözlükte bir şeyi iyi, güzel ve sağlam yapmak demektir. Kıraat ilminde tecvîd, her harfi mahrecinden hakkını vererek okumaktır.

Kur'ân'ı tecvîd kurallarına uygun olarak okumak Müzzemmil suresinin 4'üncü ayeti ile *“Kim Kur'ân'ı sesini güzelleştirerek okumazsa bizden değildir.”* (Ebu Dâvûd, Salât, 355) anlamındaki hadis-i şerifin gereğidir.

Kur'ân'ın lafızlarını güzel okumak, Kur'ân'ın her lafzın ve her harfin hakkını vermek, kelime ve terkiplerin eda ve şivesini gözeterek okumaktır.

Kur'ân-ı Kerim Arap lisanı ile nazil olması sebebiyle okunan ayetlerden murat edilen maksadın hâsıl olabilmesi için, Arapça lafız ve harfleri doğru bir şekilde telaffuz etmek gerekir. Çünkü bir harf yanlış okunduğu zaman kastedilen mana ifade edilmiş olmaz.

Tecvidin gayesi; Kuran-ı Kerim'i tilavet ederken dilin hatadan korunması, okuyanların dünya ve ahiret sorumluluğundan kurtarılmasıdır. Çünkü tecvid; Kur'ân tilavetini, harflerin mahreç ve sıfatlarının hakkını düşürmeden, ilave ve eksiklik yapmadan ve zorluk çekmeden meleke kesbederek güzel yapmayı öğretmektir. Tecvid ilmini teorik olarak öğrenmek farz-ı kifaye; Kur'ân harflerini lazımlı sıfatlarına uygun kendi mahreçlerinden düzgün ve doğru okumak farz-ı ayn; harfleri birbirleri arasındaki kurallara uyarak yani “idğam, izhar, iklab, ihfa vb...” arızî

sıfatlara riayet ederek okumak ise vaciptir.

“Biz ona (peygambere) Kur’ân’ı tertil ile okuduk” (Furkan 25/32) ve “(Ey Peygamberim!) Kur’ân’ı tertil ile oku” (Müzzemmil 73/4) anlamındaki ayet-i kerimelerinden Kur’ân ayetlerinin Hz. Peygambere tertil üzere indirildiğini ashaba da aynı ölçülere uyularak öğretilildiğini anlıyoruz ve Kur’ân’ın tertil üzere yani tecvid kurallarına riayet ederek okunması gerektiğini öğreniyoruz.

Tecvit ilmi; Kuran’ın lafız ve harflerini hatasız olarak, ahenk ve şivesine riayet ederek ve bütün özellikleri ile Kuran-ı Kerim’in harf ve kelimelerinin düzgün okunmasını temin etmektir.

Tercüme

Arapça "terceme" fiilinin mastarı olan "tercemetün" kelimesinin Türkçe’de kullanılan şeklidir.

Sözlükte; bir sözü söylendiği dilde açıklamak, bir sözü başka bir dilde açıklamak, bir sözü bir kimseye ulaştırmak, bir sözü başka bir dile nakletmek, bir sözün anlamını diğer bir dilde dengi bir sözle aynen ifade etmek demektir. Tercüme aslın anlamına tamamen uygun olması için açıklıkta, delâlet etmede, mücmel ve mufassal, genel ve özel, mutlak ve kayıtlı olmada, kuvvette, güzel edada, üslupta, ilim ve sanatta asıldaki ifadeye denk olması gerekir. Aksi takdirde eksik bir tercüme olur. Bu itibarla böyle bir tercüme yapmak oldukça zordur.

Tercümeye, günümüz Türkçe’sinde "çeviri" denmektedir. Tercüme, harfî veya lafzî, manevî veya tefsîrî olmak üzere iki kısımdır. Harfî-lafzî tercüme, bir cümleyi kelimesi kelimesine tercüme etmektir. Yani bir dildeki ifadeyi inceleyip, aktarılacak dildeki tam karşılığını bulmak ve anlamı aynen aktarmaktır. Manevî-tefsîrî tercüme ise; aktarılan sözün aslına benzemesi gözetilmeyen, sadece asıldaki anlam ve gayeleri güzel bir şekilde aktarmaktır. Günümüzde, daha çok bu tür tercüme yapılmaktadır. Kur’ân’ın lafzî tercümesini yapmak mümkün değildir. Tercüme yapanlar tefsîrî tercüme yapmaktadırlar. Yaptıklarına "tercüme" kelimesi yerine "meâl" kavramını kullanmaktadırlar.

Tertil

Bir şeyi güzel, düzgün ve tertip ile kusursuz bir şekilde açık açık, hakkını vererek açıklamaktır.

Kur'ân'ı tertil üzere okumak; Kur'ân'ı her harf, kelime, tertip ve manasının hakkını vererek, eda ve seda ile tecvit kurallarına uyarak, güzel, düzgün ve kusursuz bir şekilde ağır ağır ve tane tane okumaktır. Peygamberimiz (s.a.s) Kur'ân'ı tertil ile okumanın önemini şöyle dile getirmiştir: *"(Kıyamet günü) Kur'ân okuyan kimseye şöyle denir: Oku, yüksel ve dünyada Kur'ân'ı tertil ile okuduğun gibi (şimdi de) tertil ile oku. Senin cennetteki derecen, mevkiin okuduğun ayetlerin sonuncusuna göredir."* (Ebu Dâvûd, Salât, 355) Bu hadis-i şerif, hem Kur'ân'ı tertil okumanın gerekliliğini hem de çok Kur'ân okumanın önemini ifade etmektedir. *"Kur'ân'ı güzel ve kolay bir şekilde okuyan kimse şerefli ve sadık yazıcı meleklerle beraberdir."* (Buhârî, Tevhîd, 52) Bu kelime Kur'ân'da iki âyette geçmiştir. Yüce Allah, Furkân sûresinin 32. âyetinde, Kur'ân-ı ağır ağır okuduğunu (parça parça indirdiğini) bildirmiş ve Müzzemmil sûresinin 4. âyetinde ise Peygamberimize, dolayısıyla her mümine, *"...Kur'ân'ı tertil ile oku"* buyurmuştur.

Tilâvet

Tilavet; tabi olmak, peş peşe yapmak, geciktirmek, okumak ve manasını düşünmek anlamlarına gelir. İstılahta, Kur'ân'ı usulüne uygun olarak okumak demektir. Kur'ân'da "telâ" fiili 61 defa geçmiş ve takip etmek (*Şems, 91/2*), okumak (*Enfâl, 8/2*), ilim ve amel ile tâbi olmak (*Bakara, 2/121*), indirmek (*Âl-i İmrân, 3/58*) ve uydurmak (*Bakara, 2/102*), anlamlarında kullanılmıştır. Bu kelime daha çok âyetleri, Kur'ân'ı okuma anlamındadır.

"Tilâvet", kıraat'ten daha özeldir, her tilavet kıraattir, ancak her kıraat tilavet değildir. Çünkü tilavette, tekrar tekrar ve güzel güzel okuma, okunanı anlama ve hükümlerine uyma, insanlara bildirme ve duyurma anlamı vardır. *"Kitaptan sana vahyolunanı oku."* (Ankebût, 29/45) Bu ayette geçen kitaptan maksat Kur'ân-ı Kerim'dir. "Vahyolunan" ise ayetler, Allah'ın emir ve yasakları, hüküm ve tavsiyeleridir. "Kitaptan sana vahyolunanı oku" emri, dört görevi içerir:

(a) Kur'ân okumayı öğrenmek ve okumak "Oku" emrini yerine getirebilmek için, her şeyden

önce Kur'ân okumayı öğrenmek gerekir. Dolayısıyla her Müslüman'ın Allah'ın kitabı Kur'ân'ı aslından yani Arapça olarak düzgün, doğru, güzel ve anlamını bozmayacak bir şekilde okumayı öğrenmesi gerekir.

(b) Kur'ân'ın içeriğini öğrenmek ve anlamak Kur'ân'ı okumanın asıl amacı, Allah'ın kelimasını anlamak, içeriğini; emir ve yasaklarını, helal ve haramlarını, hüküm ve tavsiyelerini öğrenmektir. Aşağıdaki ayetler bunun delilidir: *"Biz, düşünüp*

anlayabilsinler diye (gerçekleri) bu Kur'ân'da değişik biçimlerde açıkladık." (İsra, 17/41) "Biz Kur'ân'ı, akıl erdiresiniz diye Arapça bir Kur'ân olarak indirdik." (Yusuf, 12/2)

Kur'ân'ı derinlemesine anlayıp içeriğini öğrenebilmek için Arap dilini, tefsir, hadis, fıkıh, kelam, tarih, sosyoloji ve psikoloji bilim dallarını bilmek gerekir ise de Kur'ân meali ve tefsiri okuyarak da belirli bir düzeyde Kur'ân'ı anlamak ve öğrenmek mümkündür. Bütün kitaplar, bir tek kitabı yani Kur'ân'ı anlamak ve öğrenmek için okunur.

(c) Kur'ân'ın hükümlerine, emir ve yasaklarına uymak. "Ütlü" fiilinin "uy, tabi ol" anlamı bu manaya işaret etmektedir. Kur'ân'ı okumak, öğrenmek ve anlamaktan maksat; hükümlerini uygulamak, emir ve yasaklarına uymak, öğüt almaktır.

"Andolsun biz, Kur'ân'ı düşünüp öğüt almak için kolaylaştırdık. Var mı düşünüp öğüt alan?" (Kamer, 54/17)

anlamındaki ayetler bunun delilidir.

(ç) Kur'ân ve hükümlerini diğer insanlara öğretmek. "Ütlü" fiilinde "bildir, haber ver" anlamı da vardır. Şu ayetlerde "ütlü" fiili bu anlamdadır:

"(Ey Peygamberim!) De ki, "Gelin, Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri okuyup bildireyim." (En'âm, 6/151) "(Ey Peygamberim!) Onlara, Âdem'in iki oğlunun haberini gerçek olarak oku, haber ver." (Mâide, 5/27)

Tilâvet Secdesi

Kur'ân'da on dört yerde geçen secde âyetlerinin okunması veya işitilmesi halinde yapılan secdeye denir. Bu secdenin yapılması vaciptir. Tilâvet secdesiyle ilgili olarak Kur'ân-ı kerimde geçen bir ayette şöyle buyrulmaktadır: *"Onlara Kur'ân okunduğu zaman secde etmiyorlar!" (İnşikâk 84 / 21)*

Tilâvet secdesinin vacip oluşuna delil olarak Abdullah bin Ömer (r.a) şöyle bir rivayette bulunmuştur: "Peygamber (s.a.v) Kur'ân okurken içinde secde ayeti bulunan bir sureye geldiğinde secde ederdi. Biz de kendisiyle birlikte secde ederdik. Öyle ki, bir kısmımız alnını koyacak yer bulamazdı. Resûlullah (s.a.v) buyurdular

ki: *“Ademoğlu secde ayetini okuduğunda secde ederse, şeytan ağlayarak oradan uzaklaşır ve şöyle der: Eyvah! Ademoğlu secde etmekle emr olundu, secde etti; ona cennet var. Ben de secde etmekle emr olundum ama isyan ettim; bana da ateş var!”* (Müslim, İman, 133; İbn Mâce, İkame, 70)

Kur’ân-ı kerimdeki secde ayetlerinden birinin okunması halinde secde etmenin gerekliliği hususunda Müslümanlar görüş birliği etmişlerdir.

Tilavet secdesinin şartları: Namazın İftitah tekbiri ile vaktinin belirtilmesi niyeti dışındaki bütün şartları Tilavet secdesi için de şarttır. Bu secde için İftitah tekbiri alınmaz. Müslüman, akıllı ve ergen olmak; âdet ve loğusalık hallerinden temiz olmak gibi namaz için gerekli olan vücup şartları, Tilavet secdesi için de vücup şartıdır. Şu halde secde ayetinin okunduğunu işiten gayr-ı Müslim, deli, âdetli veya loğusa bir kimsenin Tilavet secdesi yapması gerekmez. Ama bunlardan birinin okuduğu secde ayetini işiten kimse, secde etme ehliyetine sahipse secde etmekle yükümlü olur. Secde ayetinin okunduğunu işitenler, sarhoş veya cünüp olsalar bile secde etmekle yükümlü olurlar. Ancak işittikleri esnada durumları müsait olmadığından, secdeyi daha sonra kaza olarak yerine getirirler. Secde ayetini deli bir kimse veya mümeyyiz olmayan bir çocuk okumuş ise, bunu duyanların secde etmeleri gerekmez. Çünkü Kur’ân-ı Kerim okumanın sahih olması için okuyan kişinin iyi ile kötüyü birbirinden ayırabilen / mümeyyiz biri olması şarttır. Elektronik cihazlarda okunan secde ayetini işitenler de secde etmekle yükümlü olmazlar.

Tilavet secdesinin sebepleri: Tilavet secdesinin sebepleri üç tanedir:

(a) Secde ayetinin okunması. Sağır olmak gibi bir sebepten dolayı kendisi duymasa bile secde ayetini okuyan kimsenin secde etmesi vaciptir. Bu ayeti ister namaz dışında, ister namazda, gerek imamın ve gerekse yalnız başına namaz kılmakta olanın okuması halinde secde etmesi vaciptir. İmama uyarak namaz kılmakta olan kişiye, secde ayetini okusa bile secde etmek vacip olmaz. Çünkü bu kişinin, imamın arkasında namaz kılmaktayken Kur’ân okuması yasaktır. Dolayısıyla okuması da secde etmesini gerektirmez. Hatip, Cuma hutbesini okurken secde ayetini okursa hem kendisinin hem de kendisini dinleyenlerin secde etmeleri vacip olur. Bu secdeyi minberden inerek yapar ve cemaat de kendisiyle birlikte secde eder. Ancak minberdeyken secde ayeti okuması mekruhtur. Namazdayken secde ayeti okuması halinde bu secdeyi rüku zımında veya namazın asli secdesiyle birlikte yapması mekruh olmaz. Ama bu durumda yalnız kendisinin secde etmesi bunun aksinedir. Bu durumda namaz kılanları şaşırtacağı için mekruh bir fiil işlemiş olur.

(b) Secde ayetini başkasından işitmek. İşiten kişi ya namazda olur ya da namaz dışında olur. Okuyan kişi de bu iki durumdan birinde olur. İşiten kişi namazda ise, ister imam ister yalnız başına namaz kılmakta olan biri olsun, bu secdeyi namaz dışında yapması gerekir. Ancak bu

ayeti imama uyan biriden işitecek olursa, kuvvetli görüşe göre secde etmesi gerekmez. Secde ayetini işiten kişi, imama uyarak namaz kılmakta olup bu ayeti kendi imamından başka birinden duyarsa yine secde etmesi gerekmez. Eğer kendi imamından duyar ve kendisi de müdrik; namazın başından beri imamlarla birlikteyse, secdede de imama uyması gerekir. Eğer bir rekat kılındıktan sonra imama tabi olmuş: mesbuk biri ise ve secde ayetinin okunmasından önce imama tabi olmuşsa, tilavet secdesini imamlarla birlikte yapması gerekir. Secde ayetinin okunduğu rekattan sonraki bir rekatta imama tabi olmuşsa, namazdan sonra tilavet secdesini yapması gerekir.

(c) İmama uyma. İmam secde ayetini okuduğunda, kendisine uyanlar bunu işitmeseler bile secde etmekle yükümlü olurlar. Tilavet secdesinin yapılışı: Tilavet secdesi şöyle yapılır: Abdestli olarak kibleye yönelerek tilavet secdesi niyetiyle eller kaldırılmaksızın Allahü ekber diyerek secdeye varılır. Secdede üç defa (Sübhan Rabbîyel a'lâ) dedikten sonra Allahü ekber diyerek kalkılır. Secdeden sonra selam verilmez. Namaz kılmakta olan bir kimsenin bu secdeyi rüku ederek ve namazın asli secdesine vararak yerine getirmesi, hastanın veya binek üzerindeki yolcunun da ima ederek ifa etmeleri mümkündür. Oturmaktayken secde ayetini okuyan kimsenin, ayağa kalkıp ondan sonra eğilip secdeye varması müstehap olur.

Secde ayetleri: Kur'ân-ı Kerimde geçen secde ayetleri, 14 tanedir:

1. A'râf suresinin 206;
2. Ra'd suresinin 15,
3. Nahl suresinin 49,
4. İsra suresinin 109,
5. Meryem suresinin 58,
6. Hac suresinin 18,
7. Sâd suresinin 24,
8. Furkan suresinin 60
9. Neml suresinin 25,
10. Secde suresinin 15,
11. Fussilet suresinin 37,
12. Necm suresinin 62,
13. İnşikâk suresinin 21,
14. Alak suresinin 19'uncü .ayetidir.

"*Sahîfe*" kelimesinin çoğul olup "*sayfalar*" anlamına gelen "*suhuf*", Peygamberlerden bazılarına verilen küçük kitapçıklara, risalelere denir. Kur'ân'da Hz. İbrahim ve Hz. Musa'ya sayfalar verildiği bildirilmektedir (*Necm*
, 53/36-37; A'lâ, 87/14, 19
).

Ebû Zer'den yapılan bir rivayete göre; Hz. Adem'e, on, Hz. Şit'e elli, Hz. İdris'e otuz ve Hz. İbrahim'e on olmak üzere peygamberlere toplam yüz sayfa verilmiştir (*Süyûtî, ed-Dürrü'l-Mensûr, VIII, 489*
)
(İ.K.)

KAYNAK: Diyanet İşleri Başkanlığı